

Citation:

Ph.H. Kuenen, Levensbericht J.H.F. Umbgrove, in:
Jaarboek, 1953-1954, Amsterdam, pp. 270-274

LEVENSBERICHT

VAN

JOHANNES HERMAN FREDERIK UMBGROVE

(5 Februari 1899—14 Juni 1954)

Umbgrove was iemand, die steeds uitermate intensief leefde. Blijkens zijn uitlating, dat hij wel niet oud zou worden, nam hij de noodzakelijke extra slijtage op de koop toe en was hij niet van zins zijn energie ten bate van zijn gezondheid te remmen. Of het nu betrof studentenfeesten, vioolspelen, werken voor een examen, genieten van de natuur, wetenschappelijk onderzoek, of het schrijven en illustreren van een boek, steeds gooide hij zijn volle persoonlijkheid in wat hij deed. Zo heeft hij dan in zijn, helaas te vroeg afgesneden, leven toch zeer veel genoten en vooral een verbazingwekkende hoeveelheid werk gepresteerd.

Deze neiging tot concentratie paarde hij aan een bijzonder scherp en kritisch verstand, een uitstekend geheugen en tevens aan voldoende eerezucht om te streven naar toonbare resultaten in zijn wetenschappelijke werk. Aan deze combinatie van eigenschappen dankt de geologie, het vak zijner keuze, een lange reeks belangrijke publicaties.

Vraagt men zich af wat het meest karakteristieke element in zijn wetenschappelijk oeuvre is, dan zou het antwoord kunnen zijn: de veelzijdigheid. Maar met evenveel recht zou gezegd kunnen worden, dat Umbgrove in de herinnering van vakgenoten zal blijven voortleven als een van de beste geologische compilatoren, die ooit geleefd hebben.

De veelzijdigheid blijkt zodra men de onderwerpen opsomt, waarover Umbgrove in meer dan honderd geschriften gepubliceerd heeft. Zuiver palaeontologisch zijn een half dozijn publicaties over foraminiferen en ruim een dozijn over koralen. Stratigrafisch werkte

JOHANNES HERMAN FREDERIK UMBGROVE
(5 Februari 1899 — 14 Juni 1954)

.....

hij over Zuid-Limburg en het westen van Nederland (een tiental publicaties). Zijn baanbrekende studiën over de structuur en ontstaanswijze der Oost-Indische riffen en zijn samenvattingen der theorieën over het koraalriffenprobleem zijn neergelegd in anderhalf dozijn verhandelingen. Acht bijdragen tot de kennis van het vulkanisme van Indonesië en Italië zagen het licht en de tektonisch-geologische geschiedenis van Insulinde werd door hem behandeld in een twaalftal werken. Aan het ontstaan van continenten en oceanen wijdde hij dertien opstellen. De tektoniek van de Alpen en de structuur van eilandenbogen besprak Umbgrove in zeven, de geschiedenis van het leven in zes publicaties. Op de grens van geophysica en algemene geologie staan ongeveer tien van zijn opstellen. Min of meer op zichzelfstaand zijn de geschriften over bewerkte vuursteen, de „Beeldenstorm der wetenschap” en een bundel populaire voordrachten over diverse problemen. Tenslotte kunnen nog vier necrologieën genoemd worden.

Bij de tegenwoordig zo sterk in specialismen gesplitste werkwijze in de geologie moet het als een grote bijzonderheid gelden, dat iemand in staat is bijdragen van betekenis te leveren over zo uiteenlopende onderwerpen.

Het andere typerende element in Umbgrove's wetenschappelijke nalatenschap is, zoals gezegd, het compilerische karakter. In sommige gevallen, waarin dit van een wetenschappelijke werker gezegd wordt, is er iets lichtelijk denigrerends mede bedoeld. Hoe anders is het bij Umbgrove! Veel van zijn opstellen, waarin de nadruk tenslotte op een eigen en nieuwe bijdrage ligt, ontleneen toch hun waarde ten dele aan de breed gefundeerde literatuurstudies, die eraan ten grondslag liggen. Dit geldt bijvoorbeeld voor zijn proefschrift over het Senoon van Limburg, voor zijn palaeontologische publicaties, alsook voor zijn beschouwingen over het koraalriffenprobleem, continent-verplaatsing, poolverschuiving en tectonische vraagstukken.

Veel sterker komt echter het samenvattende karakter naar voren in zijn drie grote meesterwerken: „The Pulse of the Earth”, „Structural History of the East Indies” en „Leven en Materie”. Alle

drie, maar vooral de eerste twee, berusten op vele voorstudiën, die als tijdschriftartikelen verschenen. Tot op zekere hoogte kwamen ze dus tot stand als condensaties van eigen werk. Maar ook wanneer men ze los van deze ontstaanswijze beschouwt, ligt de uitzonderlijke waarde in iets anders dan in verwerkte nieuwe denkbeelden. Verscheidene van deze laatsten ontkwamen zelfs niet aan gerechtvaardigde kritiek of ontmoetten althans scepticisme. Het is in de wijze waarop de onoverzichtelijke en enorm grote stof bijeengegaard en verwerkt is, om daarna volkomen logisch gegroepeerd en in heldere, bondige stijl aan de lezer te worden voorgezet, dat Umbgrove's meesterschap lag.

In „Leven en Materie” werd de evolutie behandeld, waarbij Umbgrove de nadruk heeft gelegd op wat van palaeontologische zijde over dit vraagstuk is geschreven. Leek, vakman en student zullen vergeefs zoeken naar een samenvatting in een andere taal, die beter geschikt is om met dit onderwerp kennis te maken. De vlotheid van Umbgrove's pen maakt bovendien het lezen tot een waar genot.

De studies van Umbgrove over de historische geologie van Indië, speciaal beogend de verdeling in ruimte en tijd van de gebergtevormende verschijnselen na te gaan, vormen meer een synthese dan een compilatie. Zoveel eenvoudiger, overzichtelijker en ook vollediger bleek het resultaat te zijn dan men voordien ooit voor mogelijk had gehouden, dat feitelijk een geheel nieuwe visie op de tektonische geschiedenis van dat belangrijke gebied is ontstaan. Door samen vlechting met de resultaten van Vening Meinesz betreffende het zwaartekrachtsveld in Indonesië, is de waarde van beide stukken werk ongemeen verhoogd. Deze onderzoekingen van Umbgrove kunnen gelden als de belangrijkste wetenschappelijke bijdragen, die hij tot de geologische wetenschap heeft geleverd.

Toch is zijn wereldnaam in veel sterkere mate te danken aan het omvangrijkste van zijn boekwerken, „The Pulse of the Earth”. Dit boek verscheen voor het eerst in 1942 en later, in 1947, in een sterk uitgebreide en bijgewerkte druk. Het is een stimulerend en gezaghebbend werk van ongewoon brede conceptie, waarin de wereld-

literatuur op allerlei gebieden van de geologie verwerkt is, voor zover zij betrekking had op het variërende tempo in de ontwikkelingsgang van de aardkorst en het leven, of wel een verklaring zocht voor de hoofdtrekken van het reliëf. Iedere geoloog in binnen- en buitenland kent de „Pulse” en vele jongeren zijn er gedurende hun studie door geprikkeld tot nadenken over het verband van losse verschijnselen met het grote geheel van de aardgeschiedenis. Het behoort tot een der meest geciteerde werken in de algemene vakliteratuur.

Umbgrove had sterke persoonlijke overtuigingen, die hij zich verwierf onafhankelijk van het oordeel van anderen. Voorzichtig afgewogen van voor en tegen, of wijfeling over een keuze waren hem volkomen vreemd, want hij vormde zich meteen een opinie, waar hij zich verder aan placht te houden. Zakelijke dingen in het leven legde hij of wel naast zich neer, als zijn aandacht niet waard, òf hij had er alle moeite en inspanning voor over. Wat hij zag of hoorde, was voor hem mooi of lelijk, interessant of van ieder belang ontbloot. Personen waren voor hem sympathiek en konden dan geen kwaad doen, of hij distancieerde zich van hen. Door deze geestesgesteldheid was hij in de vriendschap trouw en zeer hartelijk en kwam er door het geheel van zijn leven een uiterst vaste lijn te lopen. Zo zien wij reeds de lagereschooljongen in Valkenburg een fossielenverzameling opzetten, de gymnasiast in Maastricht een waar geologisch museum bijeenbrengen, de student in Leiden onder Martin en Escher geologie bedrijven en enkele wetenschappelijke publicaties over eigen collecties fossielen produceren, om daarna te promoveren over een veelzijdig onderzoek aangaande de Senoonlagen van zijn geboorteprovincie. Hoe karakteristiek is het, dat dezelfde Umbgrove op zijn langdurig en beproevend ziekbed, eenzijdig volkomen verlamd, tot de laatste dagen doorwerkte aan het samenstellen en grotendeels persklaar maken van een boek over de levensgemeenschap en levensomstandigheden, dus een palaeobiologische studie, van het tufkrijt van Zuid-Limburg!

Niet minder vast was de baan, waarlangs Umbgrove's carrière verliep. Na beëindiging van zijn studie is hij in Indië bij de geologi-

sche overheidsdienst als palaeontoloog-geoloog drie jaar werkzaam geweest op zuiver wetenschappelijk gebied, zelf zijn objecten uitkiezend. Na een kort assistentschap in Leiden volgde hij op een-entertigjarige leeftijd Brouwer in Delft op en nam daarbij na het aftreden van Molengraaff een deel van diens taak over. Deze positie, die hem zoveel tijd liet zich aan de wetenschap te wijden, heeft hij niet meer willen verwisselen. Met karakteristieke energie zwoegde hij nu eens aan publicaties, dan weer stelde hij geheel nieuwe colleges samen, omdat herhalingen hem te duf waren, of wel reorganiseerde hij het museum.

Ondertussen bouwde hij een reputatie op, die hem een aantal binnen- en buitenlandse erelidmaatschappen bezorgde, evenals menige uitnodiging voor een spreekbeurt op congressen, op symposia en aan universiteiten. De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen verliest dan ook in hem een ongemeen vruchtbare werker. Er is een figuur uit de Nederlandse geologische wereld heengegaan, die niet is te vervangen, maar niet minder node zal hij internationaal worden gemist, want geen ander bezat ook maar bij benadering zijn speciale combinatie van eigenschappen, die hij zo zeer in dienst der wetenschap wist uit te buiten.

PH. H. KUENEN